

УДК 339.9

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ ЄС

Стуконог Я. П.

Аспірантка кафедри міжнародного бізнесу Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: професор Вергун В. А.

Анотація. *Ринок природного газу Європейського Союзу представляє собою внутрішній ринок країн-членів ЄС, а також інших країн Європи, які приймають участь в різних операціях на ринку природного газу (виробництво, транзит, зберігання, розподіл, споживання тощо). На сьогодні, враховуючи, що найбільші природні монополії історично сформувалися саме на ринку природного газу (і електроенергетики), Європейська Комісія ініціювала процес відкриття та інтеграції національних енергетичних ринків з подальшим створенням Єдиного енергетичного ринку ЄС. Разом з тим, оскільки процес інтеграції планується завершити не раніше 2014 року, зберігається традиційний поділ ринку природного газу ЄС на три регіональні ринки:*

- *Північно-Західний (Нідерланди – країна з керуючим Національним регулятором, Бельгія, Данія, Франція, Німеччина, Ірландія, Північна Ірландія, Швеція, Великобританія та Норвегія у статусі спостерігача);*
- *Південний (Іспанія – країна з керуючим Національним регулятором, Франція, Португалія);*
- *Південно-Східний (Австрія, Італія – країни з керуючим Національним регулятором, Болгарія, Чехія, Греція, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія) [1, с. 12].*

Ключові слова: *ринок природного газу, Європейський Союз, споживання та імпорт природного газу, регулювання, енергетична політика.*

Постановка проблеми. Газопостачання країн ЄС базується на трьох основних джерелах – власний видобуток природного газу (Великобританія, Норвегія, Німеччина, Данія, Ірландія, Польща, Румунія, Нідерланди, Італія), поставки всередині регіону та зовнішні поставки, при цьому основна частина газу на європейський ринок поступає по трубопроводам (що, зокрема, є одним із чинників, які гальмують створення глобального газового ринку). Так, близько 90% імпортного газу до країн ЄС надходить трубопроводами; ЗПГ частково використовують лише сім країн-імпортерів (Бельгія, Греція, Іспанія, Італія, Франція, Португалія, Велика Британія) і фактично один із трьох головних постачальників – Алжир, Росія і Норвегія користуються трубопроводами [3, с. 3-17].

При цьому слід враховувати, що власні запаси природного газу країн Співтовариства – порівняно невеликі і значною мірою виснажені, більше того, ЄС є єдиним регіоном світу, де протягом останніх 10 років обсяги видобутку природного газу не зростали, а зменшувалися. Відповідно, зростає імпортна залежність, ускладнена невеликим колом постачальників, серед яких головним є Російська Федерація [4, с. 7].

Мета статті – проаналізувати основні тенденції споживання та імпорту природного газу країнами Європейського Союзу та особливості їх регулювання в контексті світових тенденцій лібералізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Регулювання ринку природного газу ЄС досить глибоко досліджуються українською вченою Чернецькою О. В., яка приділяє увагу механізмам лібералізації енергетичного ринку Європейського Союзу, російською вченою Андриянковою І. Н., яка аналізує регулювання ринку природного газу ЄС в контексті інтеграції, вченою Горяча Ю. П., яка акцентує увагу на енергетичній політиці та нових ініціативах ЄС у сфері правового регулювання енергетичних відносин.

Основні результати дослідження. Європейський Союз залишається одним з найбільших споживачів природного газу у світі, причому попит на газ має стійку тенденцію до зростання (зокрема, до числа країн, що споживають найбільші обсяги газу, належать Велика Британія, Нідерланди, Німеччина, Іспанія, Італія і Франція). Разом з тим, переважна більшість країн-членів ЄС є нетто-імпортерами вуглеводної сировини (див. табл. 1), відповідно, вирішити проблему енергобезпеки тільки зусиллями країн-членів неможливо.

Таблиця 1.

Споживання та імпорт природного газу країнами Європейського Союзу у 2000–2030 рр., млн. т нафтового еквіваленту

Показник	2000	2010	2020	2030
Споживання, млн. т н. е.	292,0	365,0	450,3	470,6
Нетто-імпорт, млн. т н. е.	127,0	203,0	333,0	389,7
Частка імпорту у споживанні, %	43,5	55,6	74,0	83,0

Джерело:
складено автором
за даними [2].

В цілому зростання обсягів споживання газу країнами Європейського Союзу очікується й надалі, при цьому позитивна динаміка обсягів споживання випереджатиме аналогічний показник для нафти. За прогнозами Європейської Комісії, до 2020 року зазначені обсяги зростуть до близько 600 млрд. м³, а частка газу в загальному енергобалансі ЄС становитиме 28% (виходячи з цього, в наступні 25 років ЄС планує інвестувати близько 500 млрд. євро у газову інфраструктуру [5]).

Сьогодні підсумкова ціна природного газу для споживачів на регіональному ринку ЄС визначається комплексом цінових умов, головною з яких є динаміка цін на нафту. Деякі дослідники стверджують, що певною мірою ринок природного газу ЄС представляє собою дзеркальне відображення ринку нафти: збільшення попиту супроводжується падінням власного видобутку та необхідністю збільшення імпорту [6, с. 77-78]. Разом з тим, для європейського ринку залишається характерним збереження та удосконалення принципу формування цін на природний газ на основі міжпаливної конкуренції.

Як і будь-який інші ринки природного газу, ринок Європейського Союзу має низку специфічних особливостей, основними з яких є наступні:

- монополістичний характер ринку та, як наслідок, суттєва роль держави, наявність системи державних та наддержавних спеціальних органів регулювання;
- високий ступінь інтегрованості та монополізації у сфері транспортування та збуту природного газу кінцевим споживачам (у кожній країні існує одна газова компанія, яка відіграє ключову роль у газопостачанні);
- ринок представляє собою сукупність регульованих та нерегульованих секторів, кожен з яких має достатньо складну структуру;
- нерівномірний хід лібералізації ринку природного газу, що в значній мірі пов'язано з різним ступенем відкритості ринків країн-членів ЄС;
- розбіжність структури та форм регулювання регіональних газових ринків, номенклатури послуг загального характеру;

- ринок функціонує переважно на основі довготривалих контрактів;
- поступове посилення ролі споживачів у встановленні цін на енергоресурси, що, у свою чергу, призводить до посилення ролі та значення міжпаливної конкуренції;
- розвиток енергетичної інфраструктури в Європі перебуває на досить низькому рівні, оскільки більшість країн пов'язана трубопроводами з постачальниками поза ЄС, а не між собою. Крім того, недостатньо розвинені з'єднання між енергосистемами окремих країн.

Регулювання ринку природного газу ЄС функціонує в контексті світових тенденцій лібералізації, однак з урахуванням, по-перше, специфіки економіки Євросоюзу в цілому, по-друге, специфіки економік окремих країн-членів. Крім того, слід враховувати, що в Європі були фактично відсутні традиції незалежного регулювання газового сектору. Поєднання державної власності та інтегрованого бізнесу великих монополій в сфері транспортування та постачання природного газу призвело до створення змішаної політики, яка була заснована як на дотриманні прав власності, так і на допустимості регулюючих інтервенцій [7, с. 104]. Відповідно програма лібералізації ринку призвела до відміни ексклюзивних прав на закупівлі, імпорт та оптові поставки газу, а також запровадила принцип доступу третьої сторони до трубопровідної системи (як наслідок, компанії пішли на формальне розділення функцій з транспортування та постачання).

В цілому механізм регулювання ринку природного газу ЄС здійснюється на основі загальних принципів конкурентної політики ЄС, а саме:

- визнання конкуренції
- необхідність захисту основ економічної конкуренції;
- взаємозалежність територіального та товарного підходів;
- захист інтересів споживачів та конкуруючих компаній;
- принцип «подвійного бар'єру»;
- принцип «взаємної ввічливості» (positive comity);
- принцип «невтручання» (negative comity).

Регулювання ринку природного газу ЄС відбувається на двох рівнях – організаційному та нормативно-правовому.

На організаційному рівні розробку та реалізацію енергетичної політики ЄС забезпечують насамперед наднаціональні інститути: Європейська Комісія, Рада міністрів ЄС, Європейський Парламент. Головна роль у розробці і прийнятті рішень у рамках енергетичної політики належить Європейській Комісії; за вироблення спільної енергетичної політики безпосередньо відповідає Єврокомісар з питань енергетики. Оперативні питання вирішує Генеральний Директорат з енергетики і транспорту.

Участь у реалізації заходів енергетичної політики беруть різноманітні міжурядові та міждержавні структури, фонди та ін.

Окремо слід відзначити, що питання енергетичної політики в газовому секторі систематично обговорюються в межах Європейського форуму з регулювання газу (Мадридського форуму), що дає можливість максимального врахування позицій як урядів, так і учасників газового ринку (форму збирає два рази на рік всіх учасників ринку – газові компанії, споживачів, регуляторів та національні органи влади для обговорення досягнень у різних регіональних ініціативах).

Уряд та державні національні й наднаціональні органи в ЄС відіграють важливу роль у процесі регулювання ринку природного газу Євросоюзу. Зокрема, вони визначають спільні для всіх операторів на європейському ринку природного газу зобов'язання, які гарантують, що всі сторони – видобувні, транспортні, торгові компанії – отримують гаран-

тії повернення своїх інвестицій; створюють ринкові умови з врахуванням специфічних властивостей природного газу; утримують кількість правил в адекватних межах, не допускають появи правил, які несумісні одне з одним тощо [8, с. 102-103].

Для унормування процесів створення газового ринку використовуються традиційні для ЄС нормативно-правові акти, а також документи політичного та оглядово-інформаційного характеру.

До нормативно-правових актів відносяться міждержавні угоди (договори, конвенції) або інші акти, ратифіковані національними законодавчими органами держав-членів ЄС; регламенти – нормативно-правові акти прямої дії, обов'язкові для виконання всіма державами-членами ЄС; директиви – акти, обов'язкові в частині мети, але такі, що залишають право вибору форм, методів і засобів її досягнення за національними органами влади; рішення – акти переважно адміністративного характеру, обов'язкові для адресата; пропозиції і рекомендації – акти, що не мають обов'язкової сили, але мають юридичне значення, їх виконання є бажаним; документи політичного характеру – документи, які декларують переважно політичні цілі, принципи міждержавного співробітництва в енергетичній сфері (наприклад, Енергетична хартія); документи оглядово-інформаційного характеру – Білі та Зелені книги, в яких наводиться інформація про стан виконання заходів спільної енергетичної політики ЄС і декларуються для обговорення стратегії і конкретні заходи на перспективу; спільні програми – документи, що визначають порядок і ресурси виконання певних проектів або розв'язання конкретної проблеми спільними зусиллями держав-членів ЄС і третіх сторін; мають обов'язкову силу для членів ЄС [9, с. 10].

Початком правового регулювання ринку природного газу ЄС можна вважати перші міжнародні договори, які склали основу інтеграції європейських країн. Зокрема, договір 1952 року про створення Європейського співтовариства вугілля та сталі та договір 1957 року про Європейську спільноту з атомної енергії (Євроатом) в деякій мірі заклали правові основи та визначили цілі енергетичної політики ЄС, оскільки в них мова йшла про міждержавне регулювання за допомогою інвестиційних програм у відповідних галузях. У 1986 році була схвалена Енергетична політика ЄС, яка визначила основні цілі до середини 1990-х років. 1 липня 1987 р. набрав чинності Єдиний Європейський Акт. Ст. 8а Акту встановила мету – заснувати до кінця 1992 року внутрішній ринок – простір без внутрішніх кордонів, у якому забезпечувався б вільний рух товарів, робочої сили, послуг і капіталу. Пізніше Європейська Комісія використовувала положення щодо внутрішнього ринку як правову основу для подальших законодавчих ініціатив щодо сектору природного газу [10, р. 288].

Разом з тим, слід відзначити, що, незважаючи на те, що створення європейських співтовариств починалося саме в енергетичних галузях, їх правове регулювання було фактично виключене з дії європейського права. Подібний стан правового регулювання пояснюється тим, що енергетичний сектор розглядався національними урядами як сектор, який забезпечував національні інтереси в економічній, військовій, соціальній та інших сферах. Тому численні й тривалі спроби загальноєвропейських структур перенести правове регулювання енергетики на наднаціональний рівень натрапили на опір окремих держав, які підтримувалися національними енергетичними монополіями. Така розбіжність інтересів між державами-членами та інститутами ЄС призводила до постійної боротьби за повноваження у правовому регулюванні ринку природного газу. Достатньо довгий час політика ЄС обмежувалася встановленням таких загальних цілей, як заохочення раціонального використання енергії і зменшення залежності Європи від експорту нафти. Жоден з вказаних договорів, у тому числі Єдиний європейський акт, який встановив єдиний єв-

ропейський ринок, не передбачав створення такого ж ринку у сфері енергетики. Невдалою була також спроба включити енергетичний розділ в Маастріхтський та Амстердамський договори, в проектах яких передбачалося встановити уніфіковані підходи до регулювання енергетичних відносин в рамках Європейського Співтовариства [Електроенергетика та охорона навколишнього середовища. Функціонування енергетики в сучасному світі [11].

Документ 1995 року «Енергетична політика ЄС» головну увагу зосередив на необхідності забезпечити колективну енергетичну безпеку, оскільки залежність ЄС від поставок імпортованих енергоресурсів стабільно зростала. Разом з тим, слід зазначити, що формальні повноваження у сфері енергетики ЄС отримав лише з набранням чинності Лісабонського договору (2009 р.).

Однак, основним механізмом регулювання ринку природного газу Європейського Союзу є розробка відповідними інституціями правової бази у формі директив, які розповсюдили режим і правила внутрішнього ринку ЄС на природний газ.

Перевагою директив над іншими правовими актами є те, що їх положення, зазвичай визначають лише загальні цілі впровадження або вдосконалення правового регулювання відповідних відносин між державами-членами, а також встановлюють принципи і можливі засоби досягнення поставлених завдань у встановлений термін. Вибір конкретних засобів правового регулювання належить державам-членам. Вказані особливості директив зумовили її широке застосування при створенні єдиних правил стосовно європейського газового та електроенергетичного ринків ЄС і пов'язаних з ними сфер діяльності [Електроенергетика та охорона навколишнього середовища. Функціонування енергетики в сучасному світі [4].

До 2003 року основним правовим актом ЄС в газовій сфері була Директива 98/30/ЄС [5], яка встановила спільні правила щодо постачання, зберігання, розповсюдження природного газу. Зокрема, було заборонено національні монополії на постачання газу в державах-членах ЄС, а також створення штучних бар'єрів, запроваджено конкуренцію на газовому ринку. Одночасно запроваджувалася практика постійного моніторингу впровадження зазначених заходів і регулярного звітування ЄК про перебіг лібералізації (Контрольні звіти ЄК).

Виконання Директиви протягом 1999-2003 рр. продемонструвало переваги лібералізованих ринків, насамперед, посилення конкуренції та, відповідно – підвищення ефективності їх функціонування, зменшення можливостей для зростання роздрібних цін, підвищення якості обслуговування [6, с. 11].

26 червня 2003 року було прийнято нову газову Директиву 2003/54/ЄС, яка містила нові загальні правила організації та функціонування газового сектору. Передусім слід відзначити обґрунтованість та пропорційність функцій та повноважень державної влади в газовому секторі, які не повинні перешкоджати головним цілям директиви – встановленню лібералізованого і транспарентного внутрішнього ринку природного газу, захисту прав споживачів, навколишнього середовища та забезпечення безпеки постачання природного газу. Важливими також є деякі інші положення директиви.

З 1 липня 2004 року усі промислові споживачі в Європі, тобто компанії та підприємства, здобули право вільного вибору постачальника газу й електроенергії. З 1 липня 2007 року таке саме право було надано й громадянам країн ЄС [7].

Нарешті, 3 вересня 2009 року набув чинності так званий Третій енергетичний пакет, проте фактично він почав застосовуватися лише з 3 березня 2011 р. «Газова» частина пакету включає три законодавчих акта:

1. Регламент (ЄС) № 713/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 р., що засновує Агенцію з питань співпраці регуляторів енергетики.

2. Регламент (ЄС) № 715/2009 Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 р. про умови доступу до мереж передачі природного газу та скасування Регламенту (ЄС) № 1775/2005.

3. Директива 2009/73/ЄК Європейського Парламенту та Ради від 13 липня 2009 р. стосовно спільних правил для внутрішнього ринку природного газу.

Третій енергетичний пакет повинен забезпечити можливості усіх європейських громадян скористатись перевагами, що надає прозорий та конкурентний енергетичний ринок, а саме: вільний вибір споживачами постачальників, більш конкурентні ціни, безпека постачання енергоресурсів. З метою досягнення цих цілей нові правила передбачають:

- відділити функції підприємств з видобування та продажу енергоресурсів від функцій з транспортування, що уможливить лібералізацію ринку газу;
- посилити транскордонну торгівлю в сфері енергетики;
- створити більш ефективні національні регуляторні органи;
- сприяти транскордонному співробітництву та інвестуванню;
- сприяти більшій прозорості діяльності енергетичних компаній;
- підвищити солідарність між державами-членами ЄС.

Отже, на сьогодні нове законодавство ЄС встановлює спільні правила транспортування, розподілення, продажу та зберігання природного газу, умов доступу на ринок, критеріїв та процедур. Нові правила також спрямовані на ефективне відокремлення (effective unbundling) функцій підприємств з продажу та видобування газу від функцій транспортування. Тільки усунення комерційного інтересу для вертикально інтегрованих підприємств дискримінувати учасників ринку та потенційних інвесторів зможе забезпечити таке відокремлення. Єдиним ефективним засобом усунення конфлікту інтересів між підприємствами з видобування/продажу та транспортування газу, а також для гарантування безпеки постачання є незалежність оператора системи від будь-якого інтересу, що стосується продажу/видобування газу. Нові правила сприятимуть створенню стимулів для інвестицій та гарантуватимуть прозорі та ефективні умови доступу нових учасників на ринок, а також сприятимуть уникненню формально-обтяжливого регуляторного режиму роботи національних регуляторних органів. Звичайно, для цього необхідно реформувати відповідні підприємства, що вимагатиме немало часу, для чого Директивою встановлено перехідний період [8]. При цьому держави-члени ЄС можуть застосовувати одну з трьох схем, а саме:

- розділення власності вертикально інтегрованих підприємств: газовидобувні підприємства повинні продати свої транспортні мережі незалежному операторові і не зможуть мати в ньому контрольного пакету;
- газовидобувні підприємства можуть залишатися власниками транспортних мереж, проте управління транспортною мережею в цьому випадку повинен здійснювати спеціально створений незалежний оператор системи;
- збереження вертикально інтегрованих підприємств, але їх діяльність контролюватиметься спеціальним наглядовим органом.

Зазначені правила стосуються не лише європейських підприємств, але і підприємств з третіх країн, що працюють в ЄС. Наголошується, що європейська країна може відмовити підприємству в праві входження на її внутрішній ринок у двох випадках: якщо воно не відповідає принципу ефективного відокремлення або якщо його поява на ринку може загрожувати енергетичній безпеці держав-членів ЄС [9, с. 150].

В цілому ринок природного газу ЄС сьогодні представляє собою сукупність регульованих та нерегульованих секторів, кожен з яких має достатньо складну структуру, відповідно специфіка даних секторів визначає специфіку участі держави в їх регулюванні. До сфери жорсткого державного регулювання відносяться, передусім, сектори, які включають природні монополії (оператори магістральних газопроводів, ремонт, техобслуговування, балансування систем тощо). Основні проблемні питання, які виникають між регулятором та компаніями, діяльність яких регулюється, в основному пов'язані з тарифами та транспортування газу, інвестиціями, розвиток газових мереж та ін. Нерегульовані сектори ринку природного газу переважно включають сферу постачання (це пов'язано з тим, що дані сектори працюють в режимі конкуренції). Разом з тим, національні та наднаціональні органи ЄС, які відповідають за економічну політику, у тій чи іншій мірі впливають на сутність та глибину конкуренції, перш за все беручи до уваги випадки монополізації.

До 2004 року пріоритетними питаннями регулювання ринку природного газу ЄС були відкриття ринків для конкуренції у правовому полі та розробка календарного графіку відповідного процесу. Після 2004 року Єврокомісія зосередилася на «якості» та дієвості відкриття ринків, а також рівні ринкової конкуренції. На сьогодні всі великі і середні європейські підприємства, які працюють у сфері розподілу природного газу, значною мірою є незалежними від «материнських» компаній і можуть реорганізуватися в незалежних юридичних осіб. Відповідно до нових умов, нові гравці одержують прямий доступ як до місцевих споживачів, так і до внутрішньої газотранспортної мережі та потужностей зберігання.

Слід зазначити, що перші ж кроки з лібералізації показали, що, не дивлячись на бажання Єврокомісії використовувати термін «єдиний ринок», в реальності європейський ринок через історичні особливості розвитку складається з сукупності відокремлених регіональних ринків, для об'єднання яких потрібно подолати певні перешкоди. Наприклад, такі як: відсутність єдиної системи управління потоками газу в умовах лібералізованого ринку, відсутність єдиної системи оплати за доступ до газопроводів третіх сторін, технічні відмінності в газових мережах країн ЄС та ін.

Дерегулювання ринку газу відбувалось в умовах активної протидії цьому газових компаній, бо об'єктивно передумови для змін всередині галузі не визріли, тобто, дії, спрямовані на лібералізацію ринку газу, носили революційний, а не еволюційний характер. Рішення Єврокомісії про запуск процесу лібералізації газових ринків ЄС мало політичний характер і не враховувало таких проблемних питань як податки, системи оплати, поведінка постачальників тощо. Практика свідчить, що газовий ринок важко вмістити в подібні схеми – він ніколи не базувався на біржовій торгівлі, його основу складають стійкі довгострокові зв'язки, а його головна особливість – тяжіння учасників ринку до вертикальної інтеграції за довгостроковими контрактами, тобто, саме те, що намагалася подолати Єврокомісія.

Навіть за повної та вільної конкуренції на газовому ринку не можна гарантувати розвиток торгівлі газом: покупці можуть не виявляти бажання придбати газ у нового постачальника, а постачальники можуть не виходити на нові ринки, що і сталося в частині країн Європейського Союзу. Ці висновки підтверджуються аналізом ситуації на лібералізованих ринках США та Великобританії. Зокрема, досвід поступового реформування газової галузі в Великобританія показав, що на початку реформ ціни на газ для споживачів насправді стали нижчими. При цьому незалежні постачальники пропонували газ на 10-20% дешевше, ніж экс-монополіст – компанія British Gas. Головними причинами початкового успіху було перевищення пропозиції газу над попитом та наявність вільних газотранс-

портних потужностей. Але в подальшому внутрішня пропозиція зменшилася, що в результаті посилення конкуренції між споживачами газу призвело до зростання цін. Крім того, результатом розвитку спотової та ф'ючерсної торгівлі газом стала втрата стимулів для довгострокового інвестування, як наслідок, заморожування багатьох важливих інфраструктурних проектів.

На світовому рівні продовжуються досить гострі дискусії навколо всіх цих процесів. Наприклад, дискусію викликає вимога директиви ЄС створити такий внутрішній ринок газу, який міг би «сприяти об'єднанню газопроводів у єдину мережу і забезпечити експлуатаційну сумісність систем, зокрема, за якістю газу, технічними стандартами і пропускною спроможністю». Як свідчить практика, прагнення створити єдину газову мережу між європейськими країнами викликає протидію з боку газових компаній і призводить до їх об'єднання. Крім цього, істотною проблемою залишається структура власності газорозподільних мереж і нестача передавальних потужностей на кордонах між країнами. Так що, навіть для країн з усталеними традиціями розвитку ринкової економіки відповідність критеріям ЄС є досить складним питанням.

В цілому наслідками модифікації існуючого механізму регулювання ринку природного газу ЄС у напрямку лібералізації, інтеграції національних ринків та створення Єдиного енергетичного ринку стало підвищення рівня конкуренції на ринку газу; забезпечення прозорості, доступу до необхідної інформації; гарантування доступу третіх сторін до національних та регіональних ринків; розвиток спотової торгівлі; диверсифікація джерел постачання газу до Євросоюзу [10, с. 11].

Модифікація механізму регулювання ринку природного газу в ЄС була спричинена кількома причинами.

По-перше, слід відзначити постійне зростання попиту на енергоресурси в країнах-членах ЄС, у тому числі – природний газ.

По-друге, нестабільність цін на природний газ та нафту.

По-третє, на сьогодні ЄС в значній мірі залежить від імпорту природного газу.

По-четверте, російсько-українська газова криза, що відбулася у січні 2009 року, що ще більше підкреслила ступінь залежності ЄС від зовнішніх джерел енергії та надала чіткий сигнал європейським громадянам та законодавцям про те, що Європа потребує нової узгодженої та належним чином скоординованої зовнішньої енергетичної політики, перш за все – у газовій сфері [11, с. 148].

І, нарешті, по-п'яте, глобальна фінансово-економічна криза 2008- 2009 рр. призвела до стрімкого зростання цін на енергоресурси. Таким чином, оптимізація та удосконалення механізмів ринкового регулювання газової галузі були необхідні передусім для забезпечення громадян та промисловості ЄС за доступними конкурентними цінами. Відповідно головною метою була і залишається лібералізація та остаточне об'єднання національних ринків та створення Єдиного ринку електроенергії та газу ЄС з високим рівнем конкуренції, вирівнюванням та загальним зниженням тарифів на енергоносії. Остаточно дана мета була затверджена у 2009 році в «Третьюму енергетичному пакеті», згідно якого планується створити єдиний енергетичний ринок ЄС.

Враховуючи, що на сьогодні регулювання ринку природного газу ЄС в значній мірі залежить від рівня надійності постачання енергоносія, відповідно керівництво Євросоюзу розробляє довгострокові стратегії, пов'язані як з активізацією розвідки запасів природного газу в Європі з метою нарощування його видобутку, що сприятиме диверсифікації джерел імпорту газу, так і зі створенням різноманітних форм партнерських відносин з такими країнами-постачальниками природного газу як Ангола, Оман, Катар, Лівія, Нігерія тощо.

Крім того, слід враховувати, що у деяких країн ЄС – зокрема, Великобританії, Франції, Німеччини, Італії, меншою мірою – Австрії, Бельгії, Нідерландів та Греції, – до сьогодні існує самостійна зовнішня енергетична політика, яку вони намагаються інтегрувати в спільну енергетичну політику ЄС.

Висновки. В цілому створення європейського енергетичного (в т. ч. газового) ринку відбувається в рамках становлення спільної енергетичної політики ЄС, яка є логічним продовженням інтеграційних процесів у Співтоваристві. Останнім часом започатковано також формування спільної зовнішньої енергетичної політики ЄС. Усі ці процеси – тісно взаємозумовлені, не завершені, знаходяться на різних стадіях розвитку та не є безпроблемними, оскільки, з одного боку, енергетичні питання – як такі, що мають стратегічне значення для національної безпеки, держави-члени ЄС неохоче віддають на наднаціональний рівень прийняття рішень. З іншого – значні проблеми полягають в узгодженні інтересів споживачів (країн ЄС) і постачальників, головні з яких не є членами Співтовариства.

Список використаної літератури

1. Чернецька О. В. Механізм лібералізації енергетичного ринку Європейського Союзу (на прикладі ринків електроенергії та газу): автореф. дис... к-та екон. наук: 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О. В. Чернецька. – К., 2013. – 20 с.
2. Natural Gas Information 2013. – The International Energy Agency, 2013. – 655 p.
3. Ринок газу ЄС: стан і тенденції розвитку // Національна безпека і оборона. – 2008. – № 8.
4. Feygin V. Energy Forecasts and Scenarios 2009-2010 Research Final Report [Electronic resource] / V. Feygin, W. Groenendiik, A. Hrikulov, V. Kulagin. (31.07.2013) – Access mode: http://www.fief.ru/img/files/Energy_forecasts_and_scenarios.pdf.
5. Андриянова И. Н. Регулирование рынка природного газа Европейского Союза в условиях расширения и углубления интеграции / И. Н. Андриянова : Дис. канд. экон. наук : 08.00.14. – М., 2005. – 195 с.,
6. Cross E. D. EU Energy Law. The Treaty Framework // Energy Law in Europe / C. Redgwell, M. Roggenkamp et al. (eds). 2nd edition. – N. Y. : Oxford University Press, 2007. – 1612 p.
7. Бурячок Т. О., Буцьо З. Ю., Варламов Г. Б. та ін. / [Електронний ресурс] / Бурячок Т. О., Буцьо З. Ю., Варламов Г. Б. та ін. // (31. 07. 2013). – Режим доступу: <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5/part-4/section-2/2-3> – Назва з екрану.
8. Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas [Електронний ресурс]. (31.07.2013) – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/>. – Назва з екрану.
9. Сквозняков П. Энергетическая вольница [Электронный ресурс] / П. Сквозняков. (31.07.2013) – Режим доступа: <http://ntsu.com.ua/svit/3673.html>. – Название с экрана.
10. Гаряча Ю. П. Енергетична політика ЄС: актуальні питання для України (законодавчий аспект) [Електронний ресурс] / Ю. П. Гаряча // Національний інститут стратегічних досліджень // (31. 07. 2013 р.). – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/november09/04.htm> – Назва з екрану.
11. Гаряча Ю. П. Нові ініціативи ЄС у сфері правового регулювання енергетичних відносин: актуальні питання для України / Ю. П. Гаряча // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 1. – С. 147-152.

FEATURES MECHANISM OF REGULATION OF THE NATURAL GAS MARKET OF THE EU

Stukonog I. P.

Pgd student in the Department of International Business, Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University.

Scientific advisor: Prof. Vergun V.

Abstract. *UN natural gas market is a internal market of UN Member States and other European countries that takes part in various operations in the natural gas market (production, transit, storage, distribution, consumption, etc.). Today, considering that the biggest natural monopolies historically formed exactly in the market for natural gas (and energy) European Commission initiated the process of opening and integration of the national energy markets, followed by creation of a single EU energy market. However, as the integration process expected to be completed no earlier than 2014, the division of the EU natural gas markets into three geographic markets remains the same:*

- *North-West (Netherlands – country with the manager of the national regulator, Belgium, Denmark, France, Germany, Ireland, Northern Ireland, Sweden, the UK and Norway as an observer);*
- *South (Spain – country with the manager of the national regulator, France, Portugal) ;*
- *South East (Austria, Italy – country with the manager of the national regulator, Bulgaria, Czech Republic, Greece, Hungary, Poland, Romania, Slovakia, Slovenia) [1, p. 12].*

Key words: *knatural gas market, European Union, consumption and imports of natural gas regulate, energy policy.*

Referances

1. Chernets'ka O. V. Mekhanizm liberalizatsii yenergetichnogo rinku Êvropëis'kogo Soyuzu (na prikladi rinkiv yelektroyenergii ta gazu): avtoref. dis... k-ta yekon. nauk: 08.00.02 «Svitove gospodarstvo i mizhnarodni yekonomichni vidnosini» / O. V. Chernets'ka. – K., 2013. – 20 s.
2. Natural Gas Information 2013. – The International Energy Agency, 2013. – 655 p.
3. Rinok gazu ÊS: stan i tendentsii rozvitku // Natsional'na bezpeka i oborona. – 2008. – № 8.
4. Feygin V. Energy Forecasts and Scenarios 2009-2010 Research Final Report [Electronic resource] / V. Feygin, W. Groenendijk, A. Hrikulov, V. Kulagin. (31. 07. 2013) – Access mode: http://www.fief.ru/img/files/Energy_forecasts_and_scenarios.pdf.
5. Andriyanova I. N. Regulirovaniye rynku prirodnoogo gaza Yevropeïskogo Soyuzu v usloviyakh rasshireniya i uglubleniya integratsii / I. N. Andriyanova : Dis. kand. ekon. nauk : 08.00.14. – M., 2005. – 195 p.
6. Cross E. D. EU Energy Law. The Treaty Framework // Energy Law in Europe / C. Redgwell, M. Roggenkamp et al. (eds). 2nd edition. – N. Y. : Oxford University Press, 2007. – 1612 p.
7. Buryachok T. O., Buts'o Z. YU., Varlamov G. B. ta in. / [Electronic resource] / Buryachok T. O., Buts'o Z. YU., Varlamov G. B. ta in. (31. 07. 2013) – Access mode: <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5/part-4/section-2/2-3>.
8. Directive 98/30/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 concerning common rules for the internal market in natural gas [Electronic resource] / (31. 07. 2013) – Access mode: <http://eur-lex.europa.eu>.
9. Skvoznyakov P. Energeticheskaya vol'nitsa [Electronic resource] / P. Skvoznyakov. (31. 07. 2013) – Access mode: <http://ntsu.com.ua/svit/3673.html>.
10. Garyacha YU. P. Yenergetichna politika ÊS: aktual'ni pitannya dlya Ukraini (zakonodavchiï aspekt) [Electronic resource] / YU. P. Garyacha // Natsional'nii institut strategichnikh doslidzhen'. (31. 07. 2013 r.) – Access mode: <http://old.niss.gov.ua/monitor/november09/04.htm>.
11. Garyacha YU. P. Novi initsiativi ÊS u sferi pravovogo reguluyuvannya yenergetichnikh vidnosin: aktual'ni pitannya dlya Ukraini / YU. P. Garyacha // Strategichni prioriteti. – 2010. – № 1. – S. 147-152.

ОСОБЕННОСТИ МЕХАНИЗМА РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКА ПРИРОДНОГО ГАЗА ЕС

Стуконог Я. П.

Аспирантка кафедры международного бизнеса Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Научный руководитель: профессор Вергун В. А.

Аннотация. *Рынок природного газа Европейского Союза представляет собой внутренний рынок стран-членов ЕС, а также других стран Европы, которые принимают участие в различных операциях на рынке природного газа (производство, транзит, хранение, распределение, потребление и т. д.). На сегодня, учитывая, что самые большие природные монополии исторически сформировались именно на рынке природного газа (и электроэнергетики), Европейская Комиссия инициировала процесс открытия и интеграции национальных энергетических рынков с последующим созданием Единого энергетического рынка ЕС. Вместе с тем, поскольку процесс интеграции планируется завершить не ранее 2014 года, сохраняется традиционное разделение рынка природного газа ЕС на три региональных рынка:*

- *Северо-Западный (Нидерланды – страна с управляющим Национальным регулятором, Бельгия, Дания, Франция, Германия, Ирландия, Северная Ирландия, Швеция, Великобритания и Норвегия в статусе наблюдателя);*
- *Южный (Испания – страна с управляющим Национальным регулятором, Франция, Португалия);*
- *Юго-Восточный (Австрия, Италия – страна с управляющим Национальным регулятором, Болгария, Чехия, Греция, Венгрия, Польша, Румыния, Словакия, Словения) [1, с. 12].*

Ключевые слова: *рынок природного газа, Европейский Союз, потребление и импорт природного газа, регулирование, энергетическая политика.*